

Література

1. Про зареєстровані кримінальні провадження та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс]. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу: http://www.gr.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402. - Назва з екрана.

2. Горшенин Л. Г. Основы теории криминалистического прогнозирования [Текст] / Л. Г. Горшенин. - М. : АН МВД РФ, 1993. - 123 с.

3. Зинченко М. Криминалистическое прогнозирование как частная криминалистическая теория [Текст] / М. Зинченко, И. Филиппович. - Электрон. дан. (1 файл). - Режим доступа: <http://znat.ru/page,1,113-zinchenko.html>. - Название с экрана.

4. Цільмак О. М. Загальнотеоретичні положення криміналістичного прогнозування. [Текст] / О. М. Цільмак // Вісник Запорізьк. нац. ун-ту: - 2013. - № 4. - С. 178-184.

5. Бестужев-Лада И. В. Рабочая книга по прогнозированию [Текст] / И. В. Бестужев-Лада. - М. : Мысль, 1982. - 430 с.

6. Зорин Г.А. Теоретические основы криминалистики [Текст] / Г.А. Зорин. - Минск : Амалфея, 2000. - 416 с.

7. Владимиров Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка [Текст] : учеб. пособ. / Л.П. Владимиров. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : Дашков и К., 2001. - 306 с.

8. Аванесов Г.А. Прогнозирование и организация борьбы с преступностью [Текст] / Г.А. Аванесов, С.Е. Вицин. - М. : Знание, 1972. - 32 с. - (В помощь лектору).

9. Журавель В. А. Проблеми теорії та методології криміналістичного прогнозування [Текст] / В.А. Журавель. - Харків : Право, 1999. - 304 с. (С.18, 22).

Литвинов А.Н. Прогнозирование и планирование в криминалистике [Текст] / А. Н. Литвинов, Р. Л. Степанюк ; под общ. ред. В.И. Гаенко. - М. : ЮрКнига, 2004. - 160 с.

Теслюк І.О.,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи ОДУВС
Надійшла до редакції: 23.03.2017

УДК 343

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ СУДОВОМУ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Хаматов Д. О.

У статті розглядаються нормативно-правові та організаційні проблеми використання можливостей оперативно-розшукової діяльності з метою подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень. Розкриваються обов'язки працівників оперативних підрозділів, що здійснюють оперативне супроводження кримінального провадження, щодо встановлення фактів тиску на учасників судового розгляду, причин зміни ними показань тощо. Обґрунтована доцільність взаємодії працівників оперативних підрозділів із прокурором, який підтримує державне обвинувачення в суді, та доповнення відомчих інструкцій відповідними положеннями.

Ключові слова: оперативне супроводження, кримінальне провадження, слідчий, оперативний підрозділ, прокурор.

В статье рассматриваются нормативно-правовые и организационные проблемы использования возможностей оперативно-розыскной деятельности с целью преодоления противодействия судебному разбирательству уголовных производств. Раскрываются обязанности работников оперативных подразделений, осуществляющих оперативное сопровождение уголовного производства по установлению фактов давления на участников судебного разбирательства, причин изменения ими показаний и т.п. Обоснована целесообразность взаимодействия работников оперативных подразделений с прокурором, который поддерживает государственное обвинение в суде, и дополнения ведомственных инструкций соответствующими положениями.

Ключевые слова: оперативное сопровождение, уголовное производство, следователь, оперативный подразделение, прокурор.

In the article are considered the regulatory and

© Д.О. Хаматов, 2017

organizational problems of using the possibilities of operative-search activity with the purpose of overcoming the counteraction to the judicial proceedings of criminal proceedings. The duties of employees of operational units that carry out operational support of criminal proceedings to establish the facts of pressure on participants in the trial, the reasons for their changing their testimony and the like are disclosed. The expediency of interaction of operational units with the public prosecutor who supports the state accusation in court, and additions of departmental instructions by corresponding positions is justified.

Key words: operational support, criminal proceedings, investigator, operational unit, prosecutor.

Вирішення судом на стадії судового розгляду таких завдань, як забезпечення необхідних засобів доказування, визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, порядку їх дослідження та безпосереднє дослідження доказів за участі сторін, вимагає подолання в разі необхідності протидії здійсненню правосуддя та ефективного забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судовому розгляді. Ця стадія є найважливішою частиною процесу, оскільки суд ґрунтує свої висновки у вирокі лише на доказах, розглянутих та досліджених у судовому засіданні, забезпечуючи реалізацію принципу безпосереднього дослідження показань, речей і документів (ст. 23 КПК України). Судове слідство не є повтором досудового, а являє самостійне дослідження фактичних даних, що здійснюється незалежно від зібраних під час розслідування матеріалів, тож навіть незначний вплив із боку зацікавлених суб'єктів може спотворити доказову базу, суттєво вплинути на повноту та неупередженість судового розгляду.

Окремих проблемам подолання протидії здійсненню кримінального провадження в цілому та здійсненню судового розгляду зокрема приділено увагу в працях відомих дослідників, зокрема К.В. Антонова, Л.І. Ар-

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС

куші, В.П. Бахіна, Л.В. Брусніцина, А.Ф. Волобуєва, І.О. Воронова, В.І. Галагана, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, О.Ю. Єпіхіна, В.П. Захарова, О.А. Зайцева, В.С. Зеленецького, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, І.П. Козаченка, В.В. Крутова, Я.Ю. Кондратьєва, В.К. Лисиченка, Д.Й. Никифорчука, С.С. Овчинського, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, М.А. Погорецького, В.Д. Пчолкіна, М.Б. Саакяна, В.Г. Самойлова, Г.К. Синілова, О.П. Снігерьова, В.Є. Тарасенка, Р.В. Тарасенка та ін. Разом із тим, питання використання можливостей оперативно-розшукової діяльності з метою подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень у теорії висвітлені недостатньо, що обумовлює актуальність їхньої наукової розробки.

Метою даної статті є дослідження сучасного стану використання можливостей оперативно-розшукової діяльності з метою подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень.

Використання можливостей оперативно-розшукової діяльності з метою подолання протидії судовому розгляду ґрунтується на положеннях чинних нормативно-правових актів. У першу чергу, це Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, що затверджена наказом МВС від 14.08.2012 № 700 [4]. Положення п. 14.2 цієї Інструкції покладають на начальника оперативного підрозділу (працівники якого виконували письмові доручення слідчого під час досудового розслідування) наступні обов'язки, що виконуються саме на стадії судового розгляду кримінальних проваджень:

- здійснювати необхідні заходи щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;
- з'ясовувати наявність фактів тиску на учасників судового розгляду, реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну;
- встановлювати причини зміни показань свідками чи потерпілими;
- організувати протидію незаконним проявам відносно учасників судового розгляду;
- за дорученням начальника слідчого підрозділу, до якого надійшла ухвала суду про оголошення розшуку обвинуваченого для організації виконання, в установленому законодавством порядку заводити відповідну оперативно-розшукову справу та здійснювати розшукові заходи з метою встановлення місцеперебування обвинуваченого;
- на підставі письмового доручення слідчого організувати участь співробітників оперативного підрозділу в певних слідчих (розшукових) діях, які проводяться на підставі ухвали суду.

Покладання зазначених вище обов'язків на відповідні оперативні підрозділи не є наслідком зміни кримінального процесуального законодавства України. Ці завдання традиційно виконуються працівниками відповідних оперативних підрозділів. Попередня Інструкція з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами ОВС України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи та її розгляді в суді, що була затверджена наказом МВС від 07.09.2005 № 777 [5] (втратила чинність), також передбачала виконання подібних завдань відповідними оперативними підрозділами під час розгляду кримінальної справи в суді: нейтралі-

зація активної протидії передбаченому законом порядку судового розгляду справ; встановлення та усунення фактів тиску на свідків, потерпілих, спеціалістів та інших учасників процесу; з'ясування причин зміни учасниками процесу показань, організація протидії таким проявам.

Проте зазначимо, що значна частина зазначених вище обов'язків не знаходить явного відображення в чинному законодавстві. Так ані Кримінальний процесуальний кодекс України, ані Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" безпосередньо не передбачають процедури взаємодії працівників відповідного оперативного підрозділу, слідчого, прокурора та суду з питань подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень. Законодавчо не передбачено форм звернення до суду у разі, якщо існує необхідність прийняття того чи іншого судового рішення, спрямованого на нейтралізацію протидії судочинству.

Наприклад, якщо працівниками відповідного оперативного підрозділу будуть встановлені факти тиску на учасників судового розгляду, то до кого та в якій формі вони мають звертатися? Згідно зі ст. 41 КПК України працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Тож, логічно припускати, що працівники оперативного підрозділу мають спочатку звернутися до слідчого, який проводив досудове розслідування. Останній, у свою чергу, має звернутися до прокурора, який підтримує державне обвинувачення в суді (як правило він є процесуальним керівником на стадії досудового розслідування), та повідомити про встановлені факти та одержані фактичні дані. Прокурор у разі потреби може звернутися до суду та заявити відповідне клопотання.

Уважаємо, що прокурор є однією з ключових фігур у справі подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень, оскільки він уповноважений на цій стадії:

- подавати клопотання до суду про проведення слідчих (розшукових) дій, у т.ч. негласних, в порядку ст. 333 КПК;
- висувати додаткове обвинувачення в разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремих розгляд неможливий (ч. 2 ст. 337, ст. 339 КПК);
- змінювати обвинувачення, якщо встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа (ч. 2 ст. 337, ст. 338 КПК);
- допитувати учасників судового розгляду (ст.ст. 351-354 КПК);
- надавати суду документи, які долучаються до матеріалів кримінального провадження (ст. 317, ч. 3 ст. 358 КПК);
- звертатися до суду та заявляти клопотання (ст. ст. 331, 350 КПК), у т.ч. про обрання або зміну запобіжного заходу стосовно обвинуваченого, щодо порядку дослідження доказів, забезпечення безпеки учасників судового розгляду, виклику нових свідків, долучення нових доказів тощо.

Як бачимо, працівники оперативного підрозділу не в змозі самостійно організувати протидію незаконним проявам відносно учасників судового розгляду, адже не мають можливості самостійно звертатися до суду. З

іншого боку, суд не зобов'язаний при прийнятті судових рішень враховувати відомості, одержані працівниками відповідного оперативного підрозділу. В організаційному плані КПК України не передбачає виконання судом завдань із подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень.

Разом з тим, суд визначений Законом України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" [3] органом, який забезпечує безпеку, та приймає рішення про застосування заходів безпеки. А, відповідно, приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства згідно із законом [3] може бути:

- заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича;

- звернення керівника відповідного державного органу;

- отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Суд, одержавши такого роду інформацію, зобов'язаний законом [3, ч. 2 ст. 22] її перевірити і в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках негайно прийняти рішення про застосування або відмову у застосуванні заходів безпеки. На своє рішення суд має приймати мотивовану ухвалу та передавати її для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки. Однак, указаний закон не визначає, яким чином суд має одержувати від працівників оперативних підрозділів зазначену вище оперативну інформацію про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну учасників судового розгляду. Чи має звертатися керівник відповідного оперативного підрозділу безпосередньо до суду (суддів), чи таке звернення має відбуватися опосередковано, тобто через слідчого або прокурора?

Але, незважаючи на це, розгляд інформації, одержаної оперативними підрозділами, та вирішення питання про забезпечення безпеки відповідних осіб все ж таки опиняється в структурі організації судового розгляду. У теорії криміналістики та кримінального процесу поряд із категорією "організація досудового розслідування" існує поняття "організація судового провадження", що у деяких джерел називається організацією роботи суду з підготовки і розгляду по суті кримінального провадження [8, с. 6]. Організаційні дії суддів є необхідним, обов'язковим елементом судового розгляду. Неналежна організація та підготовка судді до судового слухання по справі спричиняє необґрунтоване затягування процесу, хаотичність дій учасників процесу, втрату авторитету судді, спричиняє ймовірність винесення несправедливого рішення та створює загрозу безпеці учасникам судового провадження.

У науковій площині криміналістичні проблеми організації судового розгляду на дисертаційному рівні були досліджені А.Ю. Корчагіним, С.В. Кобилянською [6; 7]. На думку А.Ю. Корчагіна, організація судового розгляду - це його упорядкування і оптимізація шляхом конкретизації обставин, що підлягають перевірці та встановленню, планування судового слідства, створення умов для якісного провадження судових дій, керівництво судовим процесом [7, с. 22]. Проте безпосередньо про завдання із подолання протидії судовому розгляду під час його організації у наукових роботах зазначених авторів не згадується.

На думку І.Є. Марочкіна [9, с. 141-144], під органі-

заційними питаннями підготовки справи до судового розгляду слід розуміти ті заходи процесуального та адміністративного характеру, які повинен прийняти суддя та інші працівники суду при призначенні справи до розгляду, а також безпосередньо перед судовим засіданням і без яких судовий процес не може відбутися. Вважаємо, що зважаючи на компетенцію суду, визначеною ст. 3 зазначеного вище закону [3], організаційні питання підготовки до судового розгляду у разі потреби мають включати: вивчення матеріалів про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; з'ясування необхідності у забезпеченні безпеки окремих учасників кримінального судочинства та прийняття рішення про вжиття відповідних заходів; визначення необхідності у подальшій взаємодії з цих питань із оперативними підрозділами, які здійснюють оперативне супроводження кримінального провадження.

На сьогодні положення відповідної секретної Інструкції МВС України скеровують працівників оперативних підрозділів Національної поліції здійснювати оперативне супроводження кримінального провадження саме на стадії судового розгляду, аж поки особа, яка вчинила злочин, не буде засуджена і обвинувальний вирок стосовно не набере законної сили. Проте ця відомча Інструкція не передбачає, яким чином працівники оперативного підрозділу мають підтримувати взаємодію з прокурором та судом на стадії судового розгляду кримінальних проваджень, що, безперечно, є недоліком.

Висновок. Відсутність законодавчо визначеної можливості у працівників оперативних підрозділів, що здійснюють оперативне супроводження судового розгляду, безпосередньо звертатися до суду обумовлює необхідність взаємодії з прокурором. Останній уповноважений, у т.ч. з метою подолання протидії судовому розгляду, звертатися до суду й подавати йому клопотання щодо порядку дослідження доказів та долучення нових доказів до матеріалів кримінального провадження, про зміну або висунення додаткового обвинувачення, про обрання або зміну запобіжного заходу стосовно обвинуваченого, про забезпечення безпеки учасників судового розгляду, про виклик нових свідків до суду, проведення слідчих (розшукових) дій, у т.ч. негласних, тощо.

Відповідна Інструкція МВС України, що регламентує здійснення оперативними підрозділами Національної поліції оперативного супроводження кримінальних проваджень, має передбачати положення про взаємодію на стадії судового розгляду кримінальних проваджень зі слідчими, які проводили їх досудове розслідування, та прокурорами, які підтримують державне обвинувачення в суді, з метою подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : від 13 квітня 2012 р. : за станом на 21.12.2016 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

2. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18 лютого 1992 р. : за станом на 21.12.2016 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс] : закон

України від 23 грудня 1993 р. : за станом на 14.10.2014 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень [Електронний ресурс] : наказ МВС України № 700 від 14 серпня 2012 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами ОВС України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи та її розгляді в суді [Текст] : наказ МВС України № 777 від 7 вересня 2005 р. - К. : МВС України, 2005. - 18 с. (втратив чинність)

6. Кобылинская С. В. Криминалистические проблемы организации судебного разбирательства уголовных дел в суде первой инстанции [Текст] : автореф. дис. ... канд.

юрид. наук : 12.00.09 / С. В. Кобылинская. - Краснодар, 2009. - 25 с.

7. Корчагин А. Ю. Организационно-тактические и методические основы криминалистического обеспечения судебного разбирательства уголовных дел [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / А. Ю. Корчагин. - М., 2007. - 44 с.

8. Організація роботи суду [Текст] : навчально-методичний посібник / уклад.: І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін. - Х. : Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого", 2013. - 21 с.

9. Організація роботи суду в Україні [Текст] : навч. посіб. / за заг. ред. : І. Є. Марочкіна, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х. : Право, 2009. - 312 с.

Хаматов Д. О.,
аспірант ОДУВС

Надійшла до редакції: 21.03.2017

УДК 347.139

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ПРИ ВИКОРИСТАННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

У статті проаналізовано специфіку та проблеми законодавчого регулювання використання інформаційних технологій під час застосування режиму відеоконференції у кримінальному судочинстві. Розглянуті окремі проблемні питання забезпечення прав учасників кримінального судочинства при використанні інформаційних технологій у режимі відеоконференції.

Ключові слова: суд, судовий розгляд, судове провадження, кримінальне процесуальне законодавство, кримінальна справа, відеоконференція.

В статье проанализировано специфика и проблемы законодательного регулирования использования информационных технологий в ходе применения режима видеоконференции в уголовном судопроизводстве. Рассмотрены проблемы обеспечения прав участников уголовного судопроизводства в ходе использования информационных технологий при применении режима видеоконференции.

Ключевые слова: суд, судебное разбирательство, судебное производство, уголовное процессуальное законодательство, уголовное дело, видеоконференция.

The article analyzes the specifics and problems of the legislative regulation of the use of information technologies during the application of the videoconferencing regime in criminal proceedings. The problems of ensuring the rights of participants in criminal proceedings in the course of using information technologies in the application of videoconference mode are considered. Considered problematic issues that arise during the use of videoconferencing in criminal proceedings in the court proceedings.

Keywords: court, trial, court proceedings, criminal procedure law, criminal proceedings, videoconferencing

Одним зі стратегічних заходів вирішення завдань кримінального судочинства стало запровадження норми, яка передбачає можливість проведення допиту, впізнання під час досудового розслідування і процесуальних дій у суді в режимі відеоконференції. Переваги появи у кримінальному процесі такого інституту як дистанційне провадження не викликає сумніву, оскільки в період "технічного прогресу", коли відбувається модернізація та комп'ютеризація всіх сфер життєдіяльності суспільства, сучасні технічні засоби надають можливість своєчасного вирішення завдань кримінального судочинства. Проте в сучасному нормативно-правовому та методичному регулюванні правил та порядку застосування технічних засобів у сфері кримінального судочинства є істотні недоліки, які негативно позначаються на ефективності боротьби зі злочинністю та призводять до неправомірного обмеження конституційних прав і свобод громадян при здійсненні досудового розслідування та судового провадження.

Окремі аспекти застосування відеоконференції у кримінальному судочинстві розглядалися у працях таких науковців, зокрема як: О.П. Кучинської, Л.М. Лобойка, Т.М. Михальчука, М.І. Пашковського, Д.П. Письменного, А.С. Сизоненка, М.І. Смирнова, І. В. Черниченко та інших, праці яких і стали науковим підґрунтям цієї статті. Проте питання правового регулювання дистанційного досудового розслідування і судочинства залишається дотепер спірним, малодослідженим та актуальним, враховуючи достатньо нетривалу історію застосування телекомунікаційних технологій в процесі. Отже, проблеми використання технічних засобів у сфері кримінального судочинства є фундаментальним багатоплановим завданням, вирішення якого може бути знайдено лише в результаті розробки комплексу взаємопов'язаних та взаємообумовлених заходів, заснованих на єдиному розумінні суті технічних засобів, їх ролі і місця в діяльності

© А.В. Бежанова, 2017